

07/11/2023

El desastre de la presa de Vajont: revelant la ciència, el poder i la justícia narrativa sota les aigües

El 9 d'octubre de 1963, dues mil persones van morir engolides per una onada colossal d'aigua i fang desencadenada per una gegantina esllavissada que va enfonsar la presa de la conca del Vajont, Itàlia. Una tragèdia que la UNESCO classificaria com un dels cinc desastres ambientals antropogèniques més greus de la història. Amb motiu de la inauguració del curs 2023-24, l'Institut d'Història de la Ciència (iHC) de la UAB va organitzar una conferència el dia 5 d'octubre sobre aquest desastre a càrrec del professor de la UAB Marco Armiero, investigador ICREA a l'iHC, titulada: **“Science, power, and narrative justice: The Vajont Dam Disaster (Italy, 1963)”**.

Wikimedia Commons

Marco Armiero

Marco Armiero és professor de recerca [ICREA](#) (Institució Catalana de Recerca i Estudis Avançats) i a l'[iHC](#) (l'Institut d'Història de la Ciència de la UAB). Des del 2019 és el president de la Societat Europea d'Història Ambiental. Tot i que està arrelat en aquest camp, ha desenvolupat una agenda de recerca transdisciplinària que combina la història ambiental amb l'ecologia política i les humanitats ambientals. Del 2013 al 2022 va ser el director del Laboratori d'Humanitats Ambientals d'Estocolm, convertint-lo en un actor global en aquest

camp emergent. Ha treballat en temes relacionats amb el feixisme i la natura, les migracions i el medi ambient i la justícia ambiental. Amb la seva recerca, ha contribuït a unir les humanitats ambientals i l'ecologia política. A més, actualment és l'editor en cap de "Resistance: A Journal of Radical Environmental Humanities" (Nebraska UP, anteriorment Resilience).^[5]

En els registres fatídics de la història, el 9 d'octubre de 1963 es va desenvolupar una catàstrofe monumental quan la conca del Vajont, a Itàlia, va testimoniar la ira despietada de la natura: una onada d'aigua i fang, desencadenada per una esllavissada sobre la presa del Vajont, es va emportar més de dues mil vides de la vall. Aquesta calamitat, considerada per la UNESCO com un dels desastres ambientals antropogènics més greus que s'hagi produït mai, ha gravat un esgarrifós relat a la memòria col·lectiva de la humanitat.^[1]

En el llindar del curs 2023-24, l'Institut d'Història de la Ciència (iHC) de la UAB ens va convidar a aprofundir en els anys d'aquesta tragèdia. El passat 5 d'octubre es va organitzar una conferència inaugural del Màster en Història de la Ciència a càrrec del professor de la UAB Marco Armiero, que també és investigador ICREA a l'iHC. La conferència, titulada en anglès "**Science, power, and narrative justice: The Vajont Dam Disaster (Italy, 1963)**", va desentranyar l'intricat tapís de la ciència, l'autoritat i la recerca de la justícia arran del desastre de la presa de Vajont.

La xerrada narrava com en les tranquil·les valls del nord d'Itàlia, la presa de Vajont va ser un testimoni de la destresa i l'ambició de l'enginyeria humana. Acabada l'any 1959, la presa era un símbol del progrés científic i de la modernitat, prometedora d'energia hidroelèctrica i creixement econòmic per a la regió. Ningú no sabia, però, que sota la superfície d'aquella estructura aparentment perfecta s'estava gestant una tempesta d'injustícies socioambientals que culminaria amb tantes vides.

A partir del seu llibre publicat recentment, "*La Tragèdia del Vajont. Ecologia política di un disastro (Einaudi 2023)*", Marco Armiero va utilitzar aquest estudi de cas per desxifrar l'encreuament de la ciència, la política i els records en la creació de relacions socioecològiques.^[2]

L'ambició i el progrés

Armiero va començar la xerrada amb la contextualització de la construcció de la presa, on la companyia elèctrica italiana, Societ  Adriatica di Elettricit  (SADE) estava decidida a aprofitar el potencial hidroelèctric del riu Vajont, que es trobava a les muntanyes Dolomites al nord-est d'Itàlia. El coneixement científic i l'expertesa tecnol gica van estar al capdavant d'aquest projecte ambiciós, "però també ho van estar el poder i el desig de controlar la natura, recolzats en la narrativa del progrés", va ressaltar Armiero.

A mesura que avançava la construcció, van començar a aparèixer preocupacions davant l'aparent solidesa de l'excel·lència científica. Ge legs i enginyers van aixecar l'alarma sobre l'estabilitat de la presa, que tot i que estava ben construïda, l'altíssim Monte Toc adjacent tenia una història d'esllavissades.^[3] "No obstant això", va declarar Armiero al llarg de la xerrada, "la recerca de guanys econòmics i la influència política va eclipsar la necessitat de prudència". Els residents també van expressar temors sobre l'impacte de la presa en les seves llars i els seus mitjans de vida, però tot i lluitar, les seves preocupacions van ser descartades de manera sumaria per les autoritats.^[4]

El professor Armiero va remarcar i exemplificar la importància de l'acció de periodistes com Clementina Merlin, que van intentar donar veus als habitants i denunciar per endavant els perills de la construcció de la presa. Sense ser escoltada per les institucions, Merlin va ser acusada el 1959 de "difondre notícies falses i tendencioses destinades a pertorbar l'ordre públic a través dels seus articles".^[1] Tràgicament, tres anys després, la vall viuria una catàstrofe terrorífica.

L'onada de conseqüències

La nit del 9 d'octubre de 1963 es va produir una esllavissada massiva al Monte Toc, que va provocar la caiguda de 300 milions de metres cúbics de roca a l'embassament de Vajont. Una onada colossal de 50 milions de metres cúbics va sobrevolar la cresta de la presa, estavellant-se a la vall de sota amb una força devastadora i destruint tot al seu pas. En qüestió de minuts, es van perdre més de 2.000 vides.^[3]

Després del desastre, la narrativa va començar a canviar. Al llarg de la xerrada, es van plantejar preguntes sobre qui era el responsable de la tragèdia. El govern i els principals mitjans de comunicació van descriure el desastre del Vajont com una "cadena imprevista d'esdeveniments desafortunats, un terrible accident causat per la naturalesa impossible de predir", segons Marco Armiero. Els geòlegs i enginyers van argumentar que l'estructura de la presa estava ben construïda, però en un lloc equivocat. El seu discurs serveix com a recordatori que, a vegades, la ciència té limitacions polítiques.^[2]

La història va acabar "sense culpa i cap responsabilitat per a ningú, però el risc de la presa era ben conegut", va declarar Armiero marcant un to indignat. Tanmateix, certs experts científics, periodistes i civils que havien advertit de la inestabilitat de la presa, van demanar justícia per les seves advertències ignorades. El Partit Comunista Italià i el seu diari van denunciar la corporació i les autoritats, acusant-les de descuidar la seguretat de la presa. El govern italià es va enfrontar a una reacció negativa per prioritzar els interessos econòmics per sobre de les vides humanes. La narrativa del poder s'havia transformat en una de responsabilitat i justícia.^[4]

En definitiva, el desastre de la presa de Vajont continua sent un capítol ombrívol de la història d'Itàlia, subratllant la intricada interacció entre ciència, poder i justícia. La xerrada de Marco Armiero va servir com a recordatori dels perills de l'arrogància davant la natura, on la recerca del progrés pot encegar els responsables de les decisions davant les advertències de la societat. També va destacar la importància de tenir en compte les preocupacions de les comunitats locals i la necessitat d'una major participació ciutadana en els processos de presa de decisions científiques.

Júlia Orrit González

Àrea de Comunicació i Promoció
Universitat Autònoma de Barcelona
premsa.ciencia@uab.cat

Referències

^[1] Semenza, Carlos. (2023). "Vajont Dam". *Wikipedia*. Retrieved October 06, 2023, from https://en.wikipedia.org/wiki/Vajont_Dam#cite_note-petley-blog-vajont-1

^[2] Marco Armiero. (2023). “**La tragedia del Vajont. Ecologia politica di un disastro**”. *Giulio Einaudi Editore*, from <https://www.libroco.it/dl/Marco-Armiero/Giulio-Einaudi-Editore/9788806257996/La-tragedia-del-Vajont-Ecologia-politica-di-un-disastro/cw840794013403189.html>

^[3] Petley, Dave (2016). “**The Vaiont (Vajont) landslide of 1963**”. *The Landslide Blog*. Retrieved October 09, 2023 from <https://web.archive.org/web/20160114061049/http://www.landslideblog.org/2008/12/vaiont-vaiont-landslide-of-1963.html>

^[4] Amelie Huber, Santiago Gorostiza, Panagiota Kotsila, María J. Beltrán & Marco Armiero (2016): “**Beyond Socially Constructed Disasters: Re-politicizing the Debate on Large Dams through a Political Ecology of Risk**”, *Capitalism Nature Socialism*, Retrieved October 09, 2023 DOI: [10.1080/10455752.2016.1225222](https://doi.org/10.1080/10455752.2016.1225222)

^[5] Marco Armiero, **ICREA** (Catalan Institution for Research and Advanced Studies)(2023). *ICREA community*, Retrieved October 19, 2023, from <https://www.icrea.cat/Web/ScientificStaff/marco-armiero-407199>

[View low-bandwidth version](#)